

MİLLETLER ARASI HUKUKİ NIZAM VE AUTO - LİMİTATION NAZARİYESİ

Doçent Dr. Recai G. Okandan

I

a) Yapılan ilmi araştırmalar, tabiatta hayat zincirinin en son halkası olan insan için, kendi varlığını idrak eylediği andan itibaren, yaşayış tarzına ve takip eylediği gelişme seyrine göre, içtimai ve siyasi cephelerden, çeşitli merhalelerin bahis mevzuu olduğunu göstermektedirler. Başlangıçta, insanlar için, iptidai ve göçebe bir hayat tarzının, aralarında daimi mücadele halinin hâkim bulunduğu bir yaşama şekliyle, en basit mânada dahi cemiyet teşkilâtından mahrum anarşik bir durumun, tabiat hali denilen bir yaşama tarzının mevcudiyetile karşılaşılmaktadır. Daha sonraları, insanların bu iptidai durumdan kurtularak daha mâtekâmil bir merhaleye eriştikleri görülmekte ve bu hususta, insanların ziraati öğrenmeleri, hayvanları ehliştirmeleri, yavaş yavaş muayyen bir toprağa bağlanmaları gibi çeşitli olayların önemli rol oynadıkları müşahede edilmektedir. İşte gerek bu olayların ve gerekse bunlara inzimam eyliyen diğer sebeplerin de tesiri altında, insanlar için, cemiyet hali, sulh ve sükûn içinde yaşama şekli diye yeni bir hayat tarzının veya bunların ifadesi olan sosyal bir teşkilâtın zuhuruna, içtimai bir teşekkülün doğumuna şahit olmaktayız.

Rasyonel, şuurlu bir varlık olan insanları toplu bir halde, sosyal bir teşkilât içinde, sulh ve sükûnu hâkim kılan bir nizam dahilinde yaşamağa sevkeden ve aralarında çok sıkı bir ilgi bulunan bu munzam sebepleri muhtelif esaslara irca etmek mümkündür. Gerçekten, bu sebeplerin en başında, insanın tabiaten içtimai ve siyasi bir mahlûk olması keyfiyeti gelmektedir. Çin filozoflarından Kong-tse'nun, Yunan filozoflarından Aristoteles'in on üçüncü asır filozoflarından Aegidius Romanus'la Dante Alighieri'nin, onaltıncı asır filozoflarından Hugues Grotius'un içtimai bir varlık, sosyal bir mahlûk, içtimai ve siyasi bir hayvan diye vasıflandırdıkları insanın, dokuzuncu asır İslâm mütefekkirlerinden Fârâbi'le onuncu asır İslâm filozoflarından İbni Sinâ'nın, on ikinci asır Arap filozoflarından

İbni Rüşd'le on dördüncü asır mütefekkirlerinden İbni Haldûn'un ve nihayet on altıncı asır filozoflarından Georges Buchanan'ın işaret ettikleri gibi, içtimailişme insiyakını, içtimailik sevki tabiisini haiz bir mahlûk olduğunda, insanların fıtraten haiz buldukları içtimailik nüvesinin tedrici bir gelişmeye mazhar bulunduğu şüphe yoktur.

İçtimai ve siyasi bir mahlûk olan insan için, keza, varlığını muhafaza ve idame sevki tabiisinin tasiri altında bulunmak gibi diğer bir prensip daha bahis mevzuu olmaktadır. Bunlardan varlığını muhafaza edebilmek keyfiyeti, insanlar arasında mücadele halinin ortadan kalkarak sulh ve sükûn halinin teessüsünü zarurî kılar veya insanları bu tarzda bir yaşama şekline sürükler. İnsanın kendi mevcudiyetini idame ettirebilmek keyfiyetine gelince; o da insanın kendi hemcinslerine olan ihtiyacını, onların yardım ve müzaheretini zarurî kılar. İnsan, dünyaya ayak bastığı o günden itibaren ve bütün hayatı müddetince hemcinsine ve onun muavenetine ihtiyacı olan bir mahlûktur [1].

İşte, tabiatın gayesini ve onun maksadı aslisini teşkil eyliyen insanın, kendisi için bahis mevzuu olan varlığını muhafaza ve idame gibi en tabii ve en yüksek gayesini tahakkuk ettirebilmesi, ancak hemcinsleriyle sulh ve sükûn içinde yaşamakla, onların yardım ve müzaheretile mümkün olabilmektedir. Doğduğu andan itibaren egoist bir sevki tabii altında kendi varlığını muhafaza ve idameye sevk olunan insanın hemcinslerinin yardımını olmadan, onlarla sulh ve sükûn içinde yaşamadan, mücerret kendi mahdut enerjisi ile iktifa eylemesine, insanın bu mahdut enerjisi ile tabiat tarafından kendisine bir gaye olarak gösterilen refah ve saadete erişebilmesine, kendisini hakiki kemale ulaştırabilmesine imkân yoktur; fert için yalnız hiç bir şey mümkün değildir. Münferit ve münzevi yaşayan, hemcinsleriyle daima mücadele halinde bulunan bir insan için, kendi varlığını muhafaza ve idame ettirebilmesine, hakiki hedefine ulaşabilmesi hakkında karşılaştığı ihtiyaçları tatmin eyliyebilmesine, hissedilen zaruretlerin bertaraf olunabilmesine, imkân mutasavver değildir.

Kısaca, insanların içtimailik vasfı dışında onların gerek müşterek ihtiyaçları ve gerekse farklı ihtiyaç ve istidatları, aralarında karşılıklı bir yardım ve işbirliğini, sulh ve sükûnun teessüsünü zarurî kılmakta; onları hemcinsleriyle bir arada ve sosyal bir teşkilât içinde yaşamağa sürüklemektedir. İnsanların sosyal bir mahlûk oluşu, varlıklarını muhafaza ve idame edebilmeleri keyfiyeti, karşılaştıkları zorlukları münferiden yenebilecek bir durumda bulunmamaları, topluluk haline takaddüm eden mücadele halinin doğurduğu fena sonuçların mahzurlarını idrak eylemeleri,

[1] Bk. *Barchlousen. (H.)*, Introduction à l'étude du droit public général français, Paris 1894 s. 5-6.

neticede onları birbirlerine yaklaştırmaya, toplu bir halde yaşamaya, kendilerini sosyal bir teşkilâta tâbi kılmaya, kuvvetlerini birleştirmeye, karşılıklı olarak birbirlerine yardım etmeye, müteakıl fedakârlıklarda bulunarak aralarında karşılıklı sevgi ve himayeye müstenid kollektif bir yaşama tarzının teessüsünü mümkün kılmaya sevk etmektedir.

Temas ettiğimiz bu çeşitli sebep ve âmillerin tesiri altında, insan için bir zaruret olan bu bir arada yaşama, sosyal bir teşkilâta tâbi kılınma keyfiyeti, takip eylediği gelişme seyri dahilinde, muhtelif içtimâî ve siyasi teşekküllerin vücade gelmesini mümkün kılmıştır. Başlangıçta kan ve akide bağlarına dayanan aileler teşekkül etmiş; bunların gelişmeleri ve birleşmeleri de kabile, aşiret, tribu, köy, kasaba, site, civitas, komün, kanton, müstakil şehir devletleri gibi daha geniş teşekküller vücade gelmiş ve bütün bunların hepsi de siyasi vahdet ve tamamîyetin «Devlet» dediğimiz en mütekâmil şekline; kendisini teşkil eyleyen fertlerin yanında ve onların üstünde kollektif bir varlık olup kendine mahsus kollektif bir şuur ve iradesi, bir faaliyet sahası, organları, maşerî şuur ve iradenin bir tezahürü olarak karşılanması mümkün bir otoritesi, hak ve vazifeleri olan devlet veya devletlere ve bunun muhtevasını teşkil eyleyen millet veya milletlere müncer olmuştur.

Cemiyet hayatının bir şekli olan, mihaniki ve organik tesanüdün bir sentezi mahiyetinde olmak üzere bir kollektif şuura malik bulunan ve nihayet bu tarzdaki kollektif şuurun bir tecellisi diye karşılanması mümkün görülen, ferdî uzviyet gibi doğan, büyüyen, varlığını kaybeden devletin kendine hâs mümeyyiz vasfı, topluluk halinin idamesini mümkün kılacak hukukî ve siyasi bir nizam ve teşkilâta ve hattâ onun en mütekâmil şekline malik olmasıdır. Bunlardan cevheri hakkaniyet ve adalet olması gereken hukukî nizam, camia dahilinde tedricî surette müesses itiyad ve teamüllerin, ahlâkî prensiplerin hakimiyetini; nüvesini insanların benliklerinde bulan hak ve adalet mefhumlarının üstünlüğünü; topluluğu teşkil eyleyenlerin hak ve adaletin icaplarına göre hareket eylemelerini; insanların topluluk dahilinde sulh ve sükûn içinde çalışabilmelerini temin eder.

Hukukî nizamla yakından ilgili bulunan ve hattâ bunun haricî ve maddî bir ifadesi olup hukukî düzenin varlık ve idamesini mümkün kılan siyasi nizam ve teşkilâta gelince; o da, topluluğun sevk ve idaresini temin eyler ve kendi hakikî ifadesini de, topluluk dahilinde, zamanla, o topluluğu vücade getiren fertlerin fevkinde, onlardan ayrı, toplulukların mahiyetine göre çeşitli şekiller atında kendisini gösteren, içtimâî ve siyasi bir kudretin, bir salâhiyet ve otoritenin tedricî doğuşunda, belirmesinde bulur. Siyasi nizamın muhtevasını teşkil eyleyen bu üstün kudret, hususî menfaatlerin himayesini, fertler arasında sosyal birlik ve tesanüd duygularının sağlanmasını, kollektif gayenin tahakkukile ilgili husus-

ların organize edilmelerini mümkün kılar ve bütün bunlar da devletin gayesini, vücudunun hikmet ve sebebini ifade ederler. Gerek bu iktidar ve gerekse bu iktidarı kullanacak olan organların faaliyeti, devletin vücuda gelmesinde âmil olan sebeplerin etrafında toplanarak onların tahakkuku temin ve idameye çalışırlar.

b) Devlet dediğimiz siyasi vahdet ve tamamiyetin en yüksek merhalesinin tahakkuku, millet dediğimiz muayyen unsurları haiz mütecanis kütlelerin vücade gelişi, hukuki ve siyasi bir nizamın teşekkül ve teessüsü, içtimai ve siyasi gelişmenin seyri ve vardığı sonuç ile ilgili önemli bir problemin hallini de zaruri kılmaktadır. Acaba, insanlar arasında sulh ve sükûnun teessüsü ve idamesi, fertler için bir hedef olan refah ve saadetlerinin tahakkuku, ihtiyaç ve isteklerinin tatmini gayesile teşekkül eyleyen devletlerin vücade gelişi, bütün bu zikrelediğimiz hususların birer hakikat olabilmelerini tamamen mümkün kılabilen bir merhale midir? Acaba, devlet, biraz evvel temas eylediğimiz gayelerin tahakkuku bakımından, içtimai ve siyasi gelişmenin ideal en son merhalesi midir? Başka bir ifade ile, beşerî münasebet ve ihtiyaçların kâffesini her devletin kendine hâs hukukî nizamile düzenlemeye, onun kendine hâs hukukî ve siyasi müesseseleri karşılama imkân var mıdır? Eğer imkân yoksa, bu hususda tahakkuku gereken ne gibi bir husus bahis mevzuu olmaktadır.

Gerçekten, tarihin çok uzak devirlerinden itibaren bir çok mütefekkirler tarafından da teyid edildiği gibi, içtimai ve siyasi tekâmülün tahakkukunu mümkün kıldığı Devlet denilen teşekkül ile fertlerin refah ve saadetlerinin birer hakikat olabilmesine, beşerî münasebetlerin kâffesinin tanzimine, insanın sulh ve sükûn içinde kendi beşerî varlığını idame ettirebilmesine, arzu ve isteklerinin cümlesinin tatminine imkân yoktur. İnsanın insana olan ihtiyacı kadar, milletin de millete, devletin de devlete olan ihtiyacı daima bir hakikat olarak kabul edilmiştir. İnsanlar birbirlerine karşı nasıl deruni bir ihtiyaç hissediyorlarsa, aynen milletler ve devletler camiası dahilinde de ihtiyaç ve zaruret mefhumlarının muhtelif millet ve devletlerin birbirlerine yaklaşmalarını, bir çok sebep ve âmillerin onlar arasında daimî temas halini lüzumlu kıldıkları, şüphesiz görülmektedir. Devlet insanlar için ne kadar zarurî bir teşekkül ise, bunun yanında, beynelmilel topluluk da beşeriyet için o kadar zarurî bir varlık olarak karşılanmaktadır. Nasıl cemiyet dışında ferdin yalnız başına yaşayabilmesi mümkün değilse, aynen milletlerin de, devletlerin de münferid bir halde yaşamaları, milletler camiası dışında kalabilmeleri, mümkün görülememektedir. Nasıl devlet dahilinde bir umumî ve müşterek menfaat bahis mevzuu oluyorsa, aynen beynelmilel camia için de milletlerarası

bir menfaatin, kelimenin hakikî mânasile beşeriyetin umumî ve müşterek menfaatinin mevcudiyeti, milletler arasında karşılıklı müzaheret, yardım ve işbirliği zarureti, beşerin hakikî kemaline, hakikî refah ve saadetine, hattâ kendi beşerî varlığını muhafaza ve idameye, ancak milletler arasında da bir yakınlığın, bir tesanüdün teessüsü ile, cihanşümül sulh ve sükûnun tahakkukile erişilebileceği kabul edilmektedir.

Fakat, bu takdirde de, zikrelediğimiz bütün bu hususları bir nizam, muayyen bazı esaslara bağlamak gibi yeni bir ihtiyaç bahis mevzuu olmaktadır. Başka bir ifade ile milletler arasında lüzumundan bahsedilen bu münasebetleri de, bu daimî temas keyfiyetini de, beşeriyetin umumî ve müşterek menfaatlerini de, milletler arasında karşılıklı müzaheret ve işbirliği keyfiyetini de bir nizama bağlamak, milletlerin arzu ve istekleri arasında bir ahenk ve menfaatleri arasında bir tevazünü mümkün kılmak zarureti kendisini göstermektedir. Nasıl her devletin iç hukuku o devleti teşkil eyliyen fertler arasındaki münasebetleri tanzim ediyor, cemiyeti bir hukukî nizama bağlıyorsa, aynen milletler ve devletler arasındaki münasebetleri de tanzim eyliyen bir hukuka, devlet ve milletler arası hukukî bir nizama, beşeriyetin umumî ve müşterek menfaatlerini teminat altına alan hukukî prensip ve kaidelere, ihtiyaç hasil olmaktadır.

Yalnız, milletlerarası hukukî bir nizamın zarurî oluşundan bahsetmek de kâfi değildir. Bu hukukî nizamı hâkim kılacak bir mekanizmaya da ihtiyaç vardır. Bu hukukî nizama veyahut onun pozitif bir şekli diye ifadesi kabil milletlerarası hukuka bir mesned, bir temel bulmak ve bunu devletlerin mevcudiyetleri elzem olan hâkimiyetleriyle de uzlaşması mümkün bir hal şekline bağlamak lâzımdır. Kısaca, siyasi teşekküllerin, devlet ve milletlerin hepsini kendi nüfuz ve tesir sahasına ithal eyleyen, hepsini kadrosu içine alan, daha geniş, daha şümüllü bir hukukî ve siyasi nizamın ve bununla ilgili müesseselerin mevcudiyeti hakkında duyulan ihtiyaçları karşılayacak yeni bazı hal tarzlarına ihtiyaç hasil olmakta, böyle bir zaruret kendisini bütün şiddetile empoze etmektedir.

II

İçtimai ve siyasi gelişmenin tahakkukunu mümkün kıldığı Devlet denilen teşekkül ile fertlerin hakikî gayelerine erişebilmelerine, beşerî münasebetlerin kâffesinin tanzimine, insanların sulh ve sükûn içinde varlıklarını idame ettirebilmelerine imkân bulunmadığı; devletten daha geniş bir siyasi kadronun tahakkukuna ve her devlete hâs hukukî nizamdan daha geniş, beşer mefhumu etrafında toplanan daha şümüllü bir hukukî nizamın mevcudiyetine lüzum hasil olduğu keyfiyeti üzerinde bir hayli

durulmuş ve oldukça uzak bir mazi de bile bu hususta bir çok fikirler serdedilmiştir. Hattâ o kadar ki, bu daha geniş hukukî nizamın yalnız lüzumu üzerinde değil, onun mahiyeti, mesnedi ve icabında bu hukukî nizamın devletlerin hâkimiyetleriyle uzlaştırılması meselesi nazarı itibara alınarak bu hususta muhtelif hâl tarzları ileri sürülmüştür.

Netekim, Hind filozoflarından Budha Sakyamuni, birbirlerine müsavî olan insanlar arasında kardeşlik münasebetlerinin hâkimiyetini temine çalışacak prensipler müdafaa etmiş [2]; Çin filozoflarından Kong-tse, dünyada yaşayan herkesin birbirine olan ihtiyacından, herkesin birbirini sevmesi lüzumundan bahseylemiş [3]; yine Çinli filozoflardan Mo-tse, topluluklar arasındaki münasebetlerin ıslahı meselesine de temas ederek bunun sırrını cihansûmul bir sevginin hâkimiyetinde bulmuş [4]; insanı site'nin mahdut çerçevesinden kurtarmak isteyen sinikler, ferdi kâinatın vatandaşı olarak karşılamışlar ve bütün bu telâkkiler, bilhassa stoicism

[2] Hind filozoflarından *Budha Sakyamuni* (M. E. 560 - 480), insanlık, insanların birbirlerini sevmeleri, birbirlerine yardım etmeleri, birbirlerine müstfik ve merhametli olmaları, birbirlerine eşit olan insanlar arasında kardeşlik duygularının hâkimiyetli gibi muhtelif prensipleri büyük bir inkişafa mazhar kılmaya çalışmıştır (Bk. Recai G. Okandan, *Umumi Âmme Hukuku*, 1946, s. 53).

[3] Çin filozoflarından *Kong-tse* (M. E. 551 - 479) ye göre, insanlık âlemi için, herkesi yükselten, olgunlaştıran, kemale erdiren bir fazilet bahis mevzuu olmaktadır; o da, bu âleme dahil bulunan herkesin birbirine olan ihtiyacı, herkesin birbirini sevmesidir. Filozofa göre, kâmil insan demek, insanlar arasında bir kardeşlik münasebeti gören, herkes hakkında aynı sevgiyi izhar eden, herkese karşı eşit muhabbet besleyen kimse demektir. İnsanların hepsi kardeşlerdir; herkesin birbirini bütün kuvvet ve varlığıyla sevmesi lâzımdır (Bk. *Recai G. Okandan*, *Umumi Âmme Hukuku*, 1946, s. 33 - 34.)

[4] Milâddan evvel beşinci asrın ikinci yarısında yaşadığı muhtemel görülen Çin filozoflarından *Mo-tse*, *Fazilet* mefhumunu ele alarak bunun insanlar için bir zaruret olduğuna temas eylemiş ve fazileti de insanların kâffesinin birbirlerine karşı olan sevgisinde, birbirlerinin haklarına hürmette aramıştır. Çok geniş bir sahaya tesmil edilen ve insanlar arasında her türlü farkları ortadan kaldıran bu karşılıklı sevgi ve bu tarzda bir fazilet sayesinde, topluluklarda, insanlık âleminde, hâkim olan her türlü fenalıkların izalesi mümkün olacaktır. Başkası için insanın kendi varlığını bile feda eylemesini icap ettiren bir cihansûmul sevginin, insanların cümlesi arasında hâkim olacak bir umumî muhabbetin mevcudiyeti sayesinde, herkesin birbirlerinin haklarına hürmetkâr bulunmaları ile, ister ferdi, ister ailevi, ister siyasi, ister topluluklar arasındaki münasebetler olsun, hepsi ıslah edilecek, hepsi iyi bir şekilde cereyan edecek, her türlü gayri ahlâki temayüller ortadan kalkacaktır (Bk. *Recai G. Okandan*, *Umumi Âmme Hukuku*, 1946, s. 38).

denilen cereyanla, daha vazih bir çehre iktisap etmeye muvaffak olmuşlardır.

Gerçekten, stoisizm cereyanının ilk mümessilleri olan Yunanlı filozoflar, dünyaya hâkim olan tabii bir nizamın mevcudiyeti prensibinden hareket ederek [5], bir taraftan insanların hepsinin aynı vücudün birer uzvu olduklarını müdafaa ve diğer taraftan da müşterek bir kanunun idaresi altında olmak üzere bütün insanların cihanşümül tek bir devletin sınırları içinde toplanması lüzumundan bahseylemişlerdir [6]. Bunlar tarafından müdafaa edilen prensipler, netice itibarile, sitelerin hepsini ortadan kaldırarak toplulukların cümlesini içerisine alan cihanşümül bir devletin tahakkukuna, beşeriyetin birliğine, cihanşümül tek bir devlete, insanların cümlesinin tek bir aile teşkil eylemeli esasına, müncer olmaktadır.

Keza, Romada da, aynı cereyanla ilgili olmak üzere önemli prensiplerin müdafaa olunduğu görülmektedir. Netekim, Marcus Tullius Cicero (M. E. 106 - 43), birbirlerine yabancı topluluklar arasında da hukukun hâkimiyetini arzu ederek, milletler arasındaki mücadelelerin ancak zarurî buldukları takdirde meşru olabileceklerini, harplerden mümkün olduğu kadar sakınılmasını, sulh bir zaruret halini aldığı zaman bu mücadelelerin uzun sürmemesini, harbin gayesinin sulhu tesisten ibaret bulunduğunu söyleyerek, milletler arasındaki düşmanlık münasebetlerinin ye-

[5] Zamanının, gaye bakımından netice itibarile ferdin siteye bağlılık ve aldiyetini hâkim kılmaya çalışan siyasi telâkkilerine zıd fikirler ileri süren Yunanlı stoisyalere göre, dünyaya hâkim olan tabii bir kanun, tabii bir nizam mevcuttur ve bu tabii kanun ve nizam ferdi şuur ve viedana kadar nüfuz eylemektedir. İnsan, tabiat ve bünyesi icabı, cihanşümül, muhtevası umumî ve değişmez bir kanuna fikren istihak etmektedir ve o andan itibaren ahlâkın en yüksek düsturu da tabiate göre, tabiate uygun olarak yaşamaktan ibaret bulunmaktadır. Tabiate bir Tanrı gibi bağlı olmak fikri, cihanşümül bir kanun telâkkisi, Yunanlı stoisyalere göre siyasi sınırları ortadan kaldırmakta ve insan, kendisini, dünyanın, kâinatın, vatandaşı addelemektedir ve bu da cihanşümül ve tek bir devlet lehine diğer siyasi teşekküllerin tamamen ortadan kaldırılmaları esasına müncer olmaktadır (Bk. *Recai G. Okandan*, op. cit., s. 336).

[6] Stoisizm cereyanına taraftar olan Yunan filozoflarına göre, akıl sahibi varlıkların hepsi birbirleri için yaratılmışlardır. İnsanların hepsi aynı vücudün birer uzvudurlar; hepsine hayatiyeti temin eyleyen aynı ruhtur. Bunların heyeti mecmuası, meselâ *Zenon'a* göre, ancak, adalet ve dostluk kanunu gibi aynı bir düsturla idare edilen *tek bir devleti* vücade getirmelidirler. Hepsi müşterek bir kanunun idaresi altında, tek bir devletin sınırları içinde toplanmalıdır (Bk. *Recai G. Okandan*, op. cit., s. 335).

rine yaklaşma ve kardeşlik prensiplerinin ikamesini mümkün kılacak bazı prensipler ileri sürmüştür [7]. Lucius Annaeus Seneca'ya (4 - 65) gelince; o da, dünyada mevcut insanlar arasında kardeşlik münasebetlerinin hâkim bulunması ve insanların birbirlerine haksızlık yapmalarının en büyük bir günah telâkki edilmesi lüzumundan bahseylemiş [8]; Roma imparatoru Marcus Aurelius Antoninus, «Jüpiter'in sitesi» diye tavsif eylediği teşekkül dahilinde insanı geniş ve mutlak bir hürriyet havası içinde kâinatın, âlemin vatandaşı yapmak, cihansûmul ve tek bir devlet lehine siyasi teşekküllerin hepsini ortadan kaldırmak istemiş [9]; nihayet Romalı hukukçulardan Domitius Aemilius Ulpianus (170 - 228) da, insanların, milletlerin, kavimlerin, hepsi için mer'î ve muteber hukukî prensipleri ihtiva eyleyen ve her insan, her kavim, her millet için bahis mevzuu olan daha şümullü bir hukuk dalının, bir hukuk mefhumunun, «jus gentium» denilen bir milletler, kavimler hukukunun mevcudiyetini ileri sürmüştür [10].

Aynen ilk zamanlarda [11] olduğu gibi, orta zamanlarda da, fikir sahasında, hattâ ilk zamanlardan çok ileri giden, oldukça geniş bir faaliyet sahası görülmektedir. Mülhem oldukları esaslar ve güttükleri hedefler arasında bazı farklar bulunmasına rağmen, milletler arası münasebetler

[7] Bk. *Recai G. Okandan, op. cit., s. 363.*

[8] Bk. *Recai G. Okandan, op. cit., s. 686.*

[9] Marcus Aurelius Antoninus'a (121 - 180) göre, kâinat, beseriyet, bütün genişliğiyle bir aile teşkil etmektedir. Yaradılışı itibarile sosyal bir varlık olan insan kendi hemcinslerine organikman bağlı bulunmaktadır. İnsanların hepsi tek bir vücut halinde bulunmaktadırlar. Tabiat, akıl, insanlara, kolektif bir gaye için ıstiraki, tek bir siyasi teşekkül halinde bütün insanlık âleminin birleşmesini emretmektedir. Bu kadar şümullü siyasi bir teşekkülü «Jüpiter'in Sitesi» diye tavsif eyleyen Marcus Aurelius Antoninus, beseriyet âlemi için çok sıkı bir bağın mevcudiyetinden bahseylemektedir. Cihansûmul kardeşlik prensibini felsefi görüşlerine hâkim kılan filozof, kâinat, âlem içinde yaşayan insanların hepsini birbirinin yakını, birbirinin hısımlı olarak karşılamış; insanların hepsinin tek bir devletin tebaası olarak aynı siyasi teşekkül dahilinde birleşmelerini elzem addetmiştir (Bk. *Recai G. Okandan, op. cit., s. 690.*)

[10] Bk. *Recai G. Okandan, op. cit., s. 700*

[11] İlk zamanlarda fikir sahasında tesadüf edilen bu geniş düşüncelerin yanında, tabiatile, hakikaten bir milletlerarası hukukî nizamın teessüsünü mümkün kılacak imkân ve vasıtaların mevcudiyetinden bahsetmeye de imkân olmadığını unutmamak lâzımdır. Zira, ne Site teşkilâtının çok mahdut kadrosu böyle bir münasebetin tanziminden bahsetmeye müsaittir ve ne de Roma imparatorluğunun hemen hemen cihansûmul denecek kadar geniş olan tahakkümü milletlerarası hukukun zarurîliğini hissettirebilecek bir durum arz etmektedir.

ve beynelmilel hukukî nizam lehinde çok dikkate değer fikirler serdolu-
muştur. Ezcümle, beşerî cemiyetin birliği fikrini düşüncelerine esas itti-
haz eyleyen ve bu birliğin temelini aynı menşeden gelen insanların kan
kardeşliklerinde bulan *Augustinus* (354 - 430), bütün varlıklara, husu-
sile temyiz ve tefrik kudretini haiz olanlara hâkim ve cihanşümül bir ni-
zâmın mevcudiyetinden [12] bahseylemiş, «Tanrı Site'si» adlı eserinde
Devlet için adalet ve sulhu teminden başka bir gayenin mevcut olmadığı-
na işaret etmiş, millet ve devletler arasında barışa dayanan komşuluğun
meziyetlerini tebarüze çalışmıştır [13]. Yedinci asır mütefekkirlerinden
Isidore de Seville (560 - 636) de, Roma hukukunda beşere hâs ve insan-
ların kâffesinde müştereken mevcut tabii hukuku ifade sadedinde, insan-
ların cümlesi ve yalnız insanlar için müşterek hukuk mânasında istimal
edilen «*jus gentium*» tâbirini ele alarak ona yeni bir mâna atfeylemiş;
bunun hemen hemen milletlerin kâffesinde tatbik edilmekte olan kaideler-
den ibaret bulunduğunu, millet ve devletler arasındaki münasebetleri tan-
zîm eyliyen hukukî prensiplerin bu kategori hukuka dahil bulduklarını
söylemiştir [14]. Milletlerin devletler hukukundaki rolünü idrak edeme-
miş olmasına rağmen, milletlerarası münasebetlerle yakından alâkadar
olan on üçüncü asır filozoflarından *Thomas Aquino* (1226 - 1274) da, bil-
hassa harbin âdil olması hususunda tahakkuku gereken şartları tesbit ey-
lemiştir [15]. Keza, sulhun teessüsü, anarşinin ortadan kalkması, munte-
lif memleketler arasındaki ihtilâfların halli için devletlerin fevkinde bir
iktidarın, hükümet edenlerin faaliyetini sevk ve mürakabe eyliyen yüksek
ve hâkim bir kuvvetin mevcudiyetinin zaruriliğinden bahseyliyen İtalyan
şairlerinden *Dante Alighieri* (1265 - 1321) de, milletlerin menfaatlerini
uzlaştıran, sulh ve sükûnu ihlâl eyliyenleri cezalandıran yüksek ve hâkim

[12] Bk. *Le Fur (L.)*, on yedinci asırdanberi tabii hukuk nazariyesi ve modern
doktrin, tercüme eden: Dr. Nihat Erim, 1940, s. 25 - 26 (Fransızca hakkında bakınız:
Le Fur (L.), La théorie de droit naturel depuis le XVII siècle et la doctrine moderne,
«Recueil des cours de l'Académie de droit international de la Haye, 1927 - III, XVIII,
s. 263 - 441»).

[13] Bk. *Crozat (Ch.)*, A. Augustinus'un siyasi fikirleri, H. F. M. 1938 s. 220 -
228; *Richard Honig*, op. cit., s. 88; *F. Palhoriès*, Vies et doctrines des grands philo-
sophes à travers les âges, Paris, 1936, cilt. I, s. 283 ve müteakip; *Nihat Erim*, Âmme
Hukuku Dersleri, Ankara, 1942, s. 74 ve müteakip.

[14] Bk. *Le Fur (L.)*, op. cit., s. 28.

[15] Bk. *Paul Janet*, Histoire de la science politique, cilt. I, s. 367 ve müteakip;
Crozat (Ch.), Thomas d'Aquin'in hukuk ve Devlet nazariyesi, H. F. M., 1938, s. 585 -
637; *F. Palhoriès*, op. cit., cilt. II, s. 59 ve müteakip; *Nihat Erim*, op. cit., s. 78 ve mü-
teakip; *Richard Honig*, op. cit., s. 88; *Le Fur (L.)*, op. cit., s. 26 - 29.

bir varlığın mevcudiyeti ve bir Milletler Cemiyetinin teşekkülü lüzumunu müdafaa eylemiş [16] ve milletlerarası bir şuurun teessüsüne hizmet etmiştir [17].

Orta zamanlarda gerek milletler arasındaki münasebetler ve gerekse bu münasebetlerin tanzimi hususunda teori sahasında zaman zaman tesadüf edilen bu faaliyete mukabil, tatbikat sahasında, milletlerarası hukukî nizamın teessüsü ve inkişafı şöyle dursun, bilâkis bu teessüs ve inkişafa engel olacak muhtelif hâdiselerin mevcudiyetile karşılaşmaktadır. Bu hâdiselerden birincisi, bu devir zarfında büyük bir gelişmeye mazhar olan ve birleştirici bir kudret şeklinde kendisini gösteren hıristiyanlığın vahdet prensibi ve Papalık müessesesinin ruhanî sahada olduğu gibi cismanî sahaya da teşmil eylemek istediği tahakküm zihniyetidir [18]. Hâdiselerin

[16] *Dante Alighieri*, 1310 da latince olarak yazdığı *De Monarchia* adlı eserinde, dini karakterden mahrum bir dünyada, umum üzerinde hâkim bir imparatorluğun lüzumundan, bu cihansümul Devletin hudutları dahilinde ferdi hürriyet ve millî istiklâlin mümkün olduğu kadar muhafaza edileceğinden bahsetmiştir. Kendisine göre, beseriyetin cihansümul bir imparatorluk altında yaşaması bir zarurettir; çünkü beseriyetin saadete erismesi, sulh ve sükûn içinde yaşaması ancak bu suretle mümkün olabilecektir.

[17] Bk. *Paul Janet*, op. cit., C. I, s. 433 ve müteakip; *Mosca (G.)*, *Histoire des doctrines politiques*, Paris, 1936, s. 90 ve müteakip; *Nihat Erim*, op. cit., s. 84 ve müteakip.

[18] Tabii haklara, fertlerin müsavatına, insan tabiatının ırk ve sınıf farkı olmaksızın bütün dünyada yekdiğerinin aynı olmasına istinad eyliyen hıristiyanlık, orta çağda, kendi prensiplerini, gerek ruhanî ve gerekse siyasi her tesekküle hâkim kılmak ve bu suretle hem dini ve hem cismanî müesseselerin faaliyet sahalarını bu dini prensiplerle tahdit etmek istemistir. Gerçekten, hıristiyanlığın tesirile kendisini gösteren dini birlik prensibi ve bunun neticesi olarak her şeyden evvel beşerin dini kisveye bürünen haklarının nazarı itibara alınması, bu hakların beseriyet âlemi için cari bulunduğunun müdafaaı gibi bir vaziyet bahis mevzuu olmakta ise de, bunun haklı ifadesi, netice itibarile, insanların cümlesinin Papalık müessesesine tâbi kılınmasından, kilisenin herşeye tefevvuk ettirilmesinden başka bir şey değildir, ve bu takdirde de müteaddid milletlerin, Devletlerin mevcudiyetinden, bunlar arasındaki münasebetleri tanzim edecek bir milletlerarası hukukî nizamdan veya böyle bir nizamın zarurlığından bahsetmeye imkân olmayacaktır. Hıristiyanlığın, böyle bir iddia ile milletlerarası hukukun, milletlerarası hukukî nizamın, Devletler hukukunun mevcudiyet ve inkişafı üzerinde menfi bir tesir icra etmesi de gayet tabiidir. Filhâcika, insanlar arasında yine bir nizamın veya böyle bir nizamın teessüsü arzusunun mevcudiyetinden bahsetmeye imkân vardır; fakat, bu nizam, herhalde, bizim kastedtiğimiz milletlerarası hukukî nizam değildir.

ikincisi de Devletin parçalanmasından, hükümlerlik haklarının gasb ve taksiminden ibaret bulunan, millet ve devlet mefhumlarıyla uzlaşması imkânsız olan Feodalite rejiminin, siyasî tecezzinin, Avrupanın hemen hemen her tarafında hâkimiyetidir [19]. Nihayet üçüncüsü de, munkarız Roma imparatorluğunun varisi sıfatıyla, evvelâ Karolenj ve sonra da mukaddes Roma - Cermen imparatorluklarının bütün milletlere, siyasî teşekküllerin kâffesine tahakküm etmek, onların hepsini kendi nüfuz ve otoritelerine tâbi kılarak cihanşümül bir devlet vücade getirmek arzularıdır. İşte, bu muhtelif hâdiseler, orta çağda, devletlerin taaddüdünü icap ettiren bir milletlerarası hukukî nizamın, bir Devletler hukukunun vücade bulmasına, teessüs ve inkişafına mâni olmuşlardır.

Fakat, orta çağın bu menfi çehresine rağmen, bu devrin sonlarına doğru ve bilhassa yeni zamanlara girerken, beynelmilel hukukî nizamın, Devletler hukukunun zarurîliği bakımından daha müsait bir zeminin zuhuruna karşılaşılmaktadır. Gerçekten, orta çağın sonlarına doğru Feodalitenin tedricen zayıflaması, bu sistemin istinad eylediği tâbiyet esasının eski kuvvetini kaybetmesi, Derebeylik camiasına dahil bir çok yerlerin bu sistemden uzaklaşarak mütemerkiz siyasî teşekküller halinde yeni bir çehre iktisap eylemeleri, bu mütemerkiz siyasî teşekküllerin başlarında bulunan şeflerin halk ile birlikte müştereken Feodaliteye karşı giriştikleri mücadelelerde muvaffak olarak kendi hâkimiyetlerini üstün kılmaları, netice itibarile, modern müstakil kiralıkların, müstakil millî devletlerin teşekkülünü ve bunların bir taraftan imparatorluğun diğer taraftan da Papalığın isteklerine karşı da muhalefet ederek kendi millî istiklâllerini elde edebilmelerini intaç eylemiştir. Bir taraftan her milletin müstakil bir devlet vücade getirmeye hakkı olduğu fikri gelişmeye başlamış ve diğer taraftan da ancak bir çok müşküllerin yenilmesi ile meydana gelen yeni siyasî teşekküller kendilerini haricî her türlü tahakküm unsurlarından kurtarmağa, kendi mutlak hâkimiyetlerini her şeye üstün kılmaya çalışmışlardır. Mazideki tecrübelerden ve kuruluşlarındaki güçlüklerden ibret alan bu genç devletler, menfaatlerine karşı büyük bir hassasiyet göstermişler, kendi mutlak iktidarları için hiç bir hudut tanımamışlardır. Kendi siyasî varlıklarını her türlü tehlikeden masun kılmaya çalışan bu devletlerde, ancak kendileri tarafından ve kendi menfaatlerine uygun bir

[19] Feodalite rejimi de milletlerarası münasebetleri tanzim edecek bir beynelmilel hukukî nizamın zarurîliğini, mevcudiyetini imkânsız kılan hâdiselerden biridir. Zira, ortada bu beynelmilel hukukî nizamın mevzuunu teşkil edecek millet, Devlet dediğimiz bir teşekkül mevcut değildir; bilâkis Devletin parçalanmasını ifade eden bir sistem hâkim bulunmaktadır ve bu sistemin de *Feodal hukuk* namı altında tâbi bulunduğu kendine hâs hukukî bir nizamı vardır.

şekilde vücade getirilen ve sınırları dahilinde yaşayanların cümlesine tatbik edilen ve her devlete göre değişen bir iç hukuka, bir pozitif hukuka rastgelinmektedir.

İşte, orta çağın sonlarına doğru zuhur eden ve yenzamanlar başlar-ken daha bariz bir mahiyet iktisap eyliyen bu durum, yeni bazı meselelerin mevzuubahs kılınmalarını mucip olmuştur ve bunlardan biri de bağımsızlıklarına erişen, siyasi birlik ve tamamiyetlerini tahakkuk ettiren bu muhtelif devletler arasındaki münasebetlerin tanzimi meselesidir. Bu mesele hem büyük bir önem arzelmeye başlamış ve hem de yeni bazı müşküllerle karşılaşmıştır. Önem arzetmiştir; çünkü evvelce tesadüf edilen siyasi tecezzi, emperyalist ihtiraslar, ruhanî otoritenin tahakküm zihniyeti, muhtelif sebeplerin tesiri altında ortadan kalkmış, yeni merkezî devletler, müstakil krallıklar vücade gelmiş ve bu devletler arasındaki münasebetlerin tanzimi, bunlar arasında carî bir hukukî nizamın mevcudiyeti zarureti kendisini göstermiştir. Müşküllerle karşılaşmıştır; çünkü yeni siyasi teşekküllerin kudret ve hâkimiyetlerine verdikleri kıymet ve ehemmiyet, bu hususta gösterilen titizlik, bunlarla, zaruriliği hissedilen milletlerarası hukukî nizamın uzlaşması meselesi gibi yeni bir hâdise doğurmuştur. Müdafaasına çalışılan mutlak ve hudutsuz hâkimiyetle, milletlerarası bir hukukun mevcudiyeti acaba uzlaşması mümkün olan bir şey midir? Eğer uzlaşması mümkün görülüyorsa, o halde, bu hukuka mezkûr uzlaşmayı mümkün kılacak bir mesned bulmak lüzumu kendisini göstermektedir.

Gerçekten, nazariyat sahasında, bu tarzda bir uzlaşmaya taraftar olanlar tarafından bu mesnedin bulunması uzun sürmemiştir. Bu hususta, her şeyden evvel, onaltıncı asırdan itibaren hukukî ve siyasi telâkkillerde husule gelen değişikliğin veya bu değişikliği mümkün kılan hâdiselerin oynadığı rolü nazarı dikkate almak lâzımdır. Rönesans, modern demokrasilerin kaynağı diye vasıflandırılan Reform, tedricî bir gelişmeye mazhar olan Natüralizm gibi muhtelif hâdiselerin devrinin hukuk, Devlet ve hâkimiyet telâkkileri üzerinde tesir icra eedrek bu hususta önemli değişikliklerin vukuuna sebebiyet verdiklerini hatırlamak icap eder. İnsanların hür ve tabii haklara sahip olarak dünyaya geldikleri, Devletin hâkimiyetine takaddüm eyliyen tabii hakların mevcudiyeti, Devletin bu tabii haklarla tahdit edilmiş olduğu, Devletin haiz bulunduğu kudret ve salâhiyete mutlak, hiçbir kayıt ve şarta tâbi bulunmayan bir mahiyet atfedilemeyeceği [20] prensipleri, her Devletin tâbi bulunduğu kendi hukukî nizamı üzerinde icrayı tesir ettikleri gibi, aynen milletlerarası münase-

[20] Bk. Ali Fuat, Esas Teşkilât Hukuku, 1934, c. I, s. 200 - 203; Menemenli Ethem, Devletler umumi hukuku, 1934 s. 391; Duguit (L.), Les transformations du droit public, 1925, s. XIII.

betleri tanzim edecek hukukî nizam üzerinde de kendi tesirlerini göstermekten geri kalmamışlardır.

Netekim, onaltıncı asrın başlangıcında, İspanyol mektebinin mümtaz simalarından *Francisco de Vitoria* (1483 - 1546), «aklı tabiinin milletler arasında tesis etmiş olduğu kaidelerin heyeti mecmuasına hukuku milel namı verilir» [21] tarzındaki sözleriyle, hem milletlerarası hukukî nizamın mahiyetinden ve hem de onun istinad eylediği esastan bahsetmiş ve keza harp hukukuna ait fikirlerle de bu hukukun gelişmesine çok büyük yardımlarda bulunmuştur [22]. Onaltıncı asrın sonlarına doğru, *Francisco Suarez* (1548 - 1617) de, Devletler arasındaki münasebetleri tanzim eyleyen milletlerarası hukukun Devletlerin işbirliğine muhtaç olduğu tarzında bazı mülâhazalar serdetmiştir [23].

Beynelmilel hukukî nizam lehinde serdolunan bu fikirler, hakikî ifadesini, bilhassa, orta çağın dinî görüşlerle yoğurulmuş felsefî telâkkilerinden uzak kalarak müsbet bir Devletler hukukunun esasını, bu hukukun bünye ve mahiyeti icabı tabii hukukta ve fakat dinî görüşlerden tecrid edilmiş, lâikleştirilmiş tabii hukukta, insanların müşterek tabiatında aramak mecburiyetini hisseyleyen *Hugo Grotius*'ün (1583 - 1645) şahsında bulmuştur. Devletlerin kâffesine üstün bir tabii hukuk telâkkisini kendisine hareket noktası yapan, Devletler hukukunun ancak bu suretle müstakil Devletlerin muhtar varlıklarının fevkine yükselerek hepsine tatbiki mümkün üstün bir hukuk mahiyetini iktisap edebileceğini kabul eyliyen *Hugo Grotius* [24], 1625 tarihinde vücade getirdiği *Harp ve Sulh Hukuku* adlı eserile (De jure belli ac pacis), Devletler hukukunda bir dönüm noktası husule getirmiş ve muakkipleri tarafından Devletler hukukunun yaratıcısı olarak karşılanmıştır [25]. Açık bir şekilde olmasa bile bir milletler cemiyeti fikrine az çok malik bulunduğu şüphesiz görülen [26] *Hugo Grotius*'ü takiben, *Samuel Pufendorf* da (1632 - 1694), Devletler huku-

[21] Bk. *Crozat (Ch.)*, Thomas d'Aquin'in hukuk ve Devlet nazariyesi, H. F. M., 1938, s. 630.

[22] Bk. *Le Fur (L.)*, op. cit., s. 29; *Brière (Yves de la)*, Vitoria et Suarez, Paris, 1939; *Trelles (Barcia)*, Francisco de Vitoria et l'école du droit international, «Recueil des cours de l'académie de droit international de la Haye, 1927, c. XVII».

[23] Bk. *Le Fur (L.)*, op. cit., s. 31.

[24] Bk. *Yavuz Abadan*, Grotius ve tabii hukuk, «Profesör Cemil Bilisel'e Armağan, 1939, İstanbul, s. 525 ve müteakip».

[25] *Le Fur (L.)*, op. cit., s. 37 ve müteakip; *Caumont (A.)*, Etude sur la vie et les travaux de Grotius ou le droit naturel et le droit international, Paris, 1862; *Del Vecchio (S.)*, Leçons de philosophie du droit, Paris, 1936, s. 60.

[26] Bk. *Le Fur (L.)*, op. cit., s. 73.

kunun mevcudiyetini inkâr eylemesine rağmen, bir milletlerarası ahlâkın mevcudiyetini kabul etmiş [27], fertleri idare eden tabii hukukun, fertlerden ayrı birer manevî şahsiyet olarak mülâhaza edilen Devletlere de kabili tatbik olduğunu söylemiştir. Keza, Devletlerde birer mânevi şahsiyet müşahede eyliyen *Christian Wolf* (1679 - 1754), Devletlere mahsus bir tabii hukukun mevcudiyetinden, âzaları Devletler olan beynelmilel cemiyet veya topluluktan, Devletlerin de bazı hak ve mükellefiyetlere mevzu teşkil edebileceklerinden, Devletlerin gayelerini yeni bir cemiyet içinde, büyük bir Milletler cemiyeti dahilinde tahakkuk ettirebileceklerinden, bu beynelmilel topluluğun kendisini teşkil eyliyen üyeleri üzerinde bir nevi hâkimiyete sahip bulunduğundan bahseylemiştir [28].

III

«Tabiatla beraber mevcut olan ve her Devletin kendi hukukî nizamları fevkinde carî ve merî olması icap eden» [29] bir hukukun mevcudiyetine, Devletlerin hâkimiyetlerle milletlerarası hukukun telifine ve bunlardan ikincisinin üstünlüğünü temine müncer olan onyedî ve onsekizinci asırların bu tarzdaki hukukî ve siyasi görüşleri kısa bir zaman zarfında büyük bir değer kazanmışlarsa da, elde ettikleri bu değeri uzun müddet muhafaza edememişlerdir. Aradan uzun bir müddet geçmeden, bu görüşlere zıd cereyanlar, onsekizinci asrın müfrit liberal ferdiyetçiliğine karşı aksülâmeller, onsekizinci asrın ferdiyetçi ve rasyonalist ideolojisine karşı tenkitler kendilerini göstermekte gecikmemişlerdir. Devletin mutlak otoritesini yeniden tesis eylemek, Devletin hâkimiyetini her türlü tahdit ve takyitlerden kurtarmak isteyen, Devletlere üstün hiç bir hukukî nizamın mevcudiyetini kabul etmeyen bu zıd cereyan, onsekizinci asrın sonlarına doğru ve bilhassa ondokuzuncu asırda Alman hukukçularıyla kendisini göstermiştir. Hukuk, Devlet, Hâkimiyet mefhumlarını yeni esaslara istinad ederek izaha çalışan bu yeni cereyan, kaynaklarını fertlerin tabii haklarında bulan hukukî düsturların Devlete üstün oluşu fikrini, Devletlerin kâffesine hâkim bir tabii hukuk telâkkisini, her Devletin kendi hukukî nizamı fevkinde carî ve merî olması icap eden bir hukukun mevcudiyeti düşüncesini, milletlerarası hukukun müstakil Devletlerin muhtar varlıklarının fevkine yükselerek hepsine tatbiki mümkün üstün bir hukuk ma-

[27] Bk. *Del Vecchio (G.)*, op. cit., s. 70; *Le Fur (L.)*, op. cit., s. 116.

[28] Bk. *Del Vecchio (G.)*, op. cit., s. 79 ve müteakip.

[29] Bk. *Kessler (Gerhard)*, millî ve milletler üstü hukuk «Prof. Cemil Bilsel'e Armağan, İstanbul, 1939, s. 229».

hiyetini iktisap edebilmesini, Devletlerin hâkimiyetleriyle gayri kabili telif görmüş ve bu hususta yeni bir izah tarzı bulmaya çalışmıştır.

Netekim bu zıd cereyanın ilk mümessillerinden *Georg Wilhelm Friedrich Hegel* (1770 - 1831), Devletin mutlak hâkimiyetini nazarı itibara alarak, Devletler hukukunun inkârına kadar gitmiştir. Kendisine göre, Devletler hukuku diye bir hukuk yoktur; çünkü, Devletler tarafından riayet edilmesi lâzımgelen ve icabında, yani ademi riayet halinde, mutlak surette tatbik ettirilmesi mümkün hukukî kaideleri formüle edecek Devletlere üstün beşerî bir iktidar mevcut değildir [30]. Filhakıka, Devletler aralarında bazı anlaşmalar yapabilirler; aralarında karşılıklı taahhüt altına girebilirler ve bunlar da, Devletler arasında, muvakkaten münasebetleri tanzim ederler. Fakat, bu anlaşmalar, bu karşılıklı taahhütler dışında riayet edilmesi mecburî Devletler hukuku diye bir hukuk bahis mevzuu değildir; zira, bu tarzdaki bir hukukun Devletlerin mutlak hâkimiyetleriyle uzlaşabilmesine imkân yoktur. Hattâ, Devletler arasında yapılan mezkûr anlaşmaların, girişilen karşılıklı taahhütlerin, Devletlerin hâkimiyet ve menfaatleriyle çatışmaları halinde, bu anlaşma ve taahhütlere riayet mecburiyeti de bahis mevzuu olamaz. Bu riayetsizlik keyfiyetinden doğacak ihtilâfların halli hususunda da tek bir çare vardır, o da harptir. Harpten hiç bir zaman korkmamak lâzımdır, çünkü harp iyi ve mukaddes bir şeydir [31].

Hegel'in bu aşırı temayülleri, yine Alman hukukçularından *Rudolff von Jhering*'in (1818 - 1892) fikirleriyle nisbeten daha mutedil bir şekil almıştır. *Jhering*, Devletlerin mutlak hâkimiyetleriyle Devletler hukuku arasındaki uçurumu nisbeten izaleye çalışarak bu hususta uzlaştırıcı bir izah tarzı bulmaya çalışmıştır. Nasıl iç hukukta Devlet kendi arzusuyla kendi hâkimiyetine bazı tahdidler koymak suretile hukukî kaideler ihdas ve onlara riayet ediyorsa, aynen milletlerarası münasebetlerde de, Devletler kendi iradeleriyle hareket ederek kendi mutlak hâkimiyetlerinin tahdidini icap ettiren kaidelerin meydana gelmesine razı olmakta ve beynelmîl münasebetlerin mahiyetlerinden doğan prensiplerle kendilerini bağlamaktadırlar. Devletler bir zaruret neticesi ve kendi arzularıyla kendi mutlak hâkimiyetlerine vazeyledikleri bu dış sınırlara riayetle de mükelleftirler [32]. Fakat, bu mükellefiyete mutlak bir mahiyet atfedilemez; zira, mutlak hâkimiyete malik olan Devletler, kendi istekleriyle bağlandıkları bu prensipleri her zaman yine kendi arzularıyla ortadan kaldıracabilirler [33].

[30] Bk. *Duguit (L.)*, R. D. P., 1918, s. 371.

[31] Bk. *Duguit (L.)*, R. D. P., 1918, s. 377.

[32] Bk. *Cemil Bilsel*, Devletler hukuku, İstanbul, 1940, s. 14.

[33] Bk. *Cemil Bilsel*, op. cit., s. 15.

Devletlerin mutlak hâkimiyetlerini muhafaza endişesi altında serdolan bu mülâhazalar, daha mütekâmil, daha hukukî ve nisbeten daha mantıkî şeklini *Georg Jellinek*'in fikirleriyle iktisap eylemiştir. *Jellinek*, Devletler hukuku ile Devletin hâkimiyeti meselesini «*Auto-Limitation*» diye tesmiye olunan bir nazariyeye istinat ederek izaha çalışmış, milletlerarası hukukî kaidelerin esasını bu tarzda bir doktrinde bulmak istemiştir (34).

Hukuk ve kanun arasında tam bir ayniyet müşahede eyliyen *Jellinek*'e göre, ancak tek bir hukuk mevcuttur; o da, müeyyide vazedeabilen kanun vâzının iradesinden sudûr eden pozitif hukuktur. Devletin iradesi dışında, ona üstün gelen ve icabında onu icbar edebilen bir kuvvet mevcut değildir. Devletler birbirleriyle olan münasebetlerinde daima mutlak bir hâkimiyeti haiz bulunmaktadırlar. Fakat, bu durum, hâkim olan Devletin, diğer Devletler lehine bazı vecibelerin ifasını taahhüt eylemesine bir engel teşkil edemez. Devletler, hukukan diğer Devletlere karşı bağlanmış olabilirler. Yalnız, iç hukukta olduğu gibi, dış münasebetlerde de Devlet kendi kudretini, hâkimiyetini kendisi tahdit ederek, kendi arzu ve iradesile kendisini bir taahhüt altına sokabilir. Ve Devlet, kendi iradesile taahhütler altına girmekle, hiç bir zaman kendi hâkimiyetine aykırı bir harekette bulunmuş değildir ve hâkimiyet de, Devletin ancak bizzat kendi iradesile bir şeyi ifaya mecbur edilebilmek vasfıdır (35). Bu tahditler ve bunun bir neticesi olarak vücuda gelen beynelmilel hukuk kaideleri Devletin arzusile meydana gelmişlerdir ve Devletler bu kaidelere, bu karşılıklı taahhütlere riayetle mükellef bulunmaktadırlar. Zira, *Jellinek*'e göre, bahis mevzuu olan ancak hukukî bir Devlettir. Hukuk nasıl cemiyet hayatı için zarurî ise, beynelmilel münasebetlerde de bazı prensiplerin mevcudiyetini ve bunlara riayet keyfiyetini zarurî bir hâdis olarak karşılamak lâzımdır. Böyle bir Devletin, kendi arzusile teessüs eyliyen dış hukuk prensiplerine de riayet eylemesi icap eder (36).

Devletler arasındaki münasebetleri tanzim eyliyen kaidelere riayet meselesi, siyasî teşekküllerin mutlak hâkimiyetleriyle de gayri kabili telif değildir. Çünkü, Devletler aralarında karşılıklı taahhütlere girişmekle, kendi hâkimiyetlerine kendi rizalarile bir hudut vaz ve onun bazı prensiplerle tahdid edilmesine muvafakat etmişlerdir. Milletler arası münasebetlere müteallik kaideler, Devletin kendi hâkimiyetini kendisinin tahdid eylemesiyle meydana gelmişlerdir. Bundan dolayı, Devletin kendi rizasile

[34] Bk. *Jellinek (G.)*, *L'Etat moderne et son droit*, c. I, s. 349, c. II, s. 34, 60, 127, 136, 279.

[35] Bk. *Jellinek (G.)*, op. cit., c. II, s. 136.

[36] Bk. *Cemil Bilsel*, op. cit., s. 15.

kendi mutlak hâkimiyetini bir tahdide tâbi tutarak bazı taahhütler altına girmesi ve bu taahhütlere riayet eylemesi, Devletin hâkimiyetine hiç bir zarar iras etmiş olmaz. Bilâkis, Devlet, kendi hâkimiyetine yine kendisi bazı hudutlar çizmekle, bu hâkimiyete tamamen tasarruf edebildiğini de göstermiş bulunmaktadır. Devlet, bu hareketile, kendi iradesinden hariç bir düstura değil, yine kendi iradesine, kendi iradesinin vazeylediği bir hudut ile meydana gelen bir prensibe kendisini tâbi kılmaktadır.

Yeknazarda çok cazip ve çok mantıkî gözüken bu tarzı mutalâa, Milletler arası münasebetleri tanzim ve idare edecek olan prensiplerin meriyeti bakımından aynı cazibeyi ve aynı mantıkî bünyeyi muhafaza edememektedir. Zira, Devletler hukukuna bu tarzda bir mahiyet atfedilmesinin doğurduğu önemli bir mahzur derhal kendisini göstermektedir; o da, Devletler hukuku kaideleri Devletlerin arzularile vücuda geldiklerinden, siyasî teşekküller istedikleri zaman kendilerini bu tahditten, bu tâbiyet keyfiyetinden kurtarabilirler. Çünkü, mutlak hâkimiyete malik olan Devletin fevkinde diğer bir kuvvetten, onu tahdit edebilecek üstün hukukî düsturların mevcudiyetinden bahseylemeye imkân yoktur. Milletler arası hukuk kaideleri, ancak Devletlerin kendi mutlak hâkimiyetlerine kendilerinin bir hudut vazeylemelerile meydana gelebildiklerine göre, bunlara Devletlerin iradelerinin üstünde bir kıymet atfeylemeye imkân yoktur. Bahis mevzuu karşılıklı taahhütler, Devletlerin hâkimiyetlerinin fevkinde müşterek bir irade, Devletlerin iradelerine üstün hukukî düsturlar vücuda getirmiş değillerdir. Devletler hukukunun sahası içine giren prensiplerin teessüsünde, belki tarafların iradeleri arasında bir iştirak vardır ve karşılıklı taahhütler altına girmek keyfiyeti de bunun bir delilidir. Fakat bu iştirak keyfiyeti Devletlerin hâkimiyetlerine üstün müşterek bir irade vücuda getirmiş değildir. Bu karşılıklı taahhütlere, bunları ifade eyliyen prensiplere, Devletlerin iradelerine üstün mutlak ve daimî bir kıymet, kat'î bir mahiyet izafe eylemeye imkân yoktur.

Bu takdirde yeni bir mesele bahis mevzuu olmaktadır; acaba Devletlerin kendi hâkimiyetlerini tahdit ederek giriştikleri karşılıklı taahhütlerin, teessüsünü mümkün kıldıkları Milletler arası hukukî düsturların kendi varlıklarının muhafazası keyfiyeti ne gibi hâdiselere tâbi bulunacaktır? *Jellinek* bu meseleyi hal ederken, Milletler arası hukukî düsturların, Devletler arasındaki karşılıklı taahhütlerin vücuda gelişinde âmil olan sebebi nazarı dikkate almaktadır. Ona göre, Devletler arasında, kendi hâkimiyetlerini tahdit eylemek suretile yapılan karşılıklı taahhütler, vücuda gelen hukukî düsturlar, Devletlerin *menfaatleri* icabı, onların menfaatleri için yapılmışlardır ve bunlara riayet mükellefiyeti de bilhassa bu menfaat mefhumundan neşet etmektedir. O halde, beynelmilel münasebetleri tanzim eden hukukî kaideler Devletlerin menfaatleriyle uygun ol-

duğu, onunla tezat halinde bulunmadıkları müddetçe mevcudiyetlerini muhafaza edebilecekler; Devletlerin menfaatlerine tekabül etmedikleri andan itibaren de kıymetlerini, mevcudiyetlerini, mecburî olmak vasıflarını kaybedeceklerdir. Böyle bir durumda, menfaati haleldar olan Devletin mutlak hâkimiyeti derhal kendisini gösterecek, bu beynelmilel hukukî düsturlara üstün bir mahiyet ihraz edecektir. Yani, bu kaidelerin yerine Devletin arzu ve iradesi hâkim olacak, Devletin kendi iktidarına kendi arzusu ile vazeylediği hudutları ortadan kaldıracak ve bu suretle Devlet bu taahhütler karşısında artık tam bir serbestî iktisap eyliyecektir (37). Çünkü, Milletler arası hukuk mevcudiyetini Devletlere borçludur, yoksa Devletler mevcudiyetlerini Milletler arası hukuka borçlu değildir (38).

IV

Acaba Milletler arası hukukî nizamın ve bunun mevzuunu teşkil eyliyen hukukî kaidelerin mahiyeti, dayandığı esaslar ve bunlara riayet keyfiyeti hakkında vücuda getirilen *Auto-limitation* nazariyesinden ne gibi bir netice elde etmek, bu teori hakkında ne gibi bir hüküm vermek mümkündür? Acaba, bu nazariye ile, milletlerarası münasebetlerin tanzim ve idamesine, milletlerarası bir hukukî nizamın mevcudiyetinden bahseylemeye imkân var mıdır?

Auto-Limitation teorisi, pek mahirane bir şekilde tertip edilmiş olmasına rağmen, milletlerarası hukukî nizamın tahakkuk ve idamesi hususunda tatmin edici sonuçlara varabilmekten uzak bulunmaktadır. Milletlerarası hukuk kaidelerinin, Devletlerin kendi hâkimiyetlerine kendileri tarafından yapılmış bir tahdidin neticesi şeklinde, Devletin iradesinin bir ifadesi mahiyetinde karşılanmalarının ve bunlara riayet meselesinin *Devletlerin menfaatleri* gibi gayet elâstiki ve tehlikeli bir prensibe istinat ettirilmesinin, milletlerarası hukukî nizamın, beynelmilel camia içinde sulh ve sükûnun, çok geniş mânada milletlerarası sosyal birlik ve tesanüdün tahakkukuna mâni olacaklarında şüphe yoktur. Bunun, geçmişte ve halde daima misallerine tesadüf ettiğimiz gibi, cihanda barış ve milletlerarasında emniyet ve güven prensipleri yerine, enternasyonal anarşi ve huzursuzluğu ve nihayet *Hegel*'in mukaddes bir mahiyet atfeylediği daimî harp halini hâkim kılacağı bir hakikattir.

[37] Dış hukuk hakkında Georg Jellinek tarafından serdedilen bu mütalâalar, keza, *Louter* tarafından da kabul ve müdafaa edilmiştir. Bu hususta bakınız: *Louter, Le droit international positif*, 1920.

[38] Bk. *Jellinek (G.)*, op. cit., c. I, s. 562.

Fakat, milletlerarası hukukî nizamı mümkün kılacak kaidelerin, milletlerarası münasebetleri tanzim edecek prensiplerin, halen, tatbikat ve fiiliyatta, Auto-Limitation nazariyesini tekzip edecek bir bünyeye malik olamadıklarını söylemekten de kendimizi alıkoymağa imkân yoktur. Hâdiseleri realist bir görüşle mütalâa edecek olursak, Devletlerin iç hukukî nizamile milletlerarası hukukî nizam arasında, her iki nizamı da temin edecek prensip ve kaidelerin mer'iyeti bakımından mühim bir farkın mevcudiyeti, milletlerarası hukukî nizamın henüz ideal olan yüksek mevkiine erişemediği görülmektedir. Her Devlet dahilinde tatbik edilen hukuk kaidelerinin meriyetini temin bakımından ihdas edilen müessese ve teşkilâta ve bunların haiz buldukları kudret ve otoriteye, milletlerarası hukukî nizamı temin eyliyecek prensiplerde halen rastgelinmemektedir; ve hâdiseler de beynelmilel camianın hakikî bir otoriteden mahrum bulunduğunu, Devletler hukukunun ne milletler arasında riayeti mecburî ve ne de milletlere tefevvuk eyliyen bir hukuk mahiyetini iktisap edemediğini, milletlerarası hukukî nizamı temin eyliyecek prensiplerin müsbet ve kâfi bir müeyyideye raptolunamadıklarını teyid etmektedirler. Halen, her Devlet dahilinde fertlere ve Devlete takaddüm ve tefevvuk eyliyen bir hukukî nizamın mevcudiyeti keyfiyetine, beynelmilel camia dahilinde tesadüf etmeye imkân yoktur.

O halde, milletlerarası hukukî nizam lehinde serdedilecek mülâhazalar, hakikatte, ancak bir temenni mahiyetinden daha ileri gidememektedir. Çünkü, bu hususta temas eylediğimiz icap ve lüzumların müsbet bir müeyyideye bağlanabilmeleri şimdiye kadar tahakkuk edebilmiş bir keyfiyet değildir. Her ne kadar, milletlerarası hukuk kaideleri hakkında, hilkat ve benliğimizde mevcut hak ve adalet duygularının tevliid edeceği, insanın mümeyyiz bir vasfı olan ve toplulukların kâffesine tefevvuk eyliyen ahlâk ve adalet telâkkilerinin doğuracağı bir müeyyideden, beynelmilel ahlâkın mevcudiyetinden ve bunun doğurabileceği bir aksülâmelden bahsetmek mümkün görülebilir; enternasyonal hukuk kaidelerine ademi riayet keyfiyeti, bunu ihlâl eyliyen Devlete karşı umumî bir nefret hissini doğmasını, böyle bir hareketin beynelmilel efkâr tarafından takbih edilmesini mucip olabilir. Fakat, ancak şuur ve vicdanlarda bir mevcudiyet arzedeabilen bu mânevî müeyyidelerin, ahlâkî çerçevelerin de dışına çıkarak müsbet ve maddî bir mahiyet iktisap edebilmelerini düşünmek, bugün için bir hakikati ifade etmekten uzak bulunmaktadır. Bundan yirmi beş asır evvel, sayısı mahdud kimselerden mürekkep, filozof ve hâkimler tarafından sevk ve idare olunan Site'nin bile yalnız ve yalnız ahlâkî prensiplerle güdülemeyeceği neticesine bizzat kendi tecrübeleriyle varan *Plâton*'un hayatının sonlarına doğru vücude getirdiği «Kanunlar» adlı eserindeki düşünceleri bizim için ne kadar büyük bir hakikati ifade ediyorsa,

bugün beynelmilel camia dahilinde de münasebetlerin, sulh ve sükûnun, yalnız ahlâkî prensiplerle temin edilemeyeceği keyfiyetinin de o kadar büyük bir hakikati ifade eylediğinde şüphemiz yoktur. O halde, beynelmilel ahlâktan, bunun aksülâmelinden, hak ve adalet duygularının mevcudiyetinden bahsetmek kâfi değildir; aynı zamanda bunları hâkim kılmak da lâzımdır. Aksi takdirde, beynelmilel hukukî nizam ancak farazî bir mahiyette kalacak ve milletlerarası münasebetlerde hukuktan değil, ancak müsbet bir müeyyideden mahrum ve mezkûr münasebetlerin tanzimi bakımından mevzuubahis ihtiyaçları karşılamaktan uzak ahlâkî kaidelerden bahsolunabilecektir.

Beynelmilel hukukî nizam bakımından karşılaştığımız bu durumun husulünde, muhtelif milletlerin menfaatleri arasında bir ahengin tahakkuk edememesi, millî teşekküllerde tesadüf edilen birlik ve kaynaşmanın beynelmilel camia için bir hakikat olamaması, mahallî menfaatlerden beynelmilel menfaat mefhumuna yükselinememesi keyfiyetlerinin en esaslı rolü oynadıklarında şüphemiz yoktur. Her şeyden evvel bu muhtelif ve dağınık menfaatleri telif edecek prensipleri bulmak, böyle bir telifi mümkün kılmak, beynelmilel tesanüdü tahakkuk ettirmek, muayyen prensiplere bağlı bir Devletler camiası vücade getirmek lâzımdır. Bunlar tahakkuk edebildikleri takdirde, milletler arasındaki münasebetleri tanzim edecek hukukî kaidelerin de, beynelmilel camia dahilinde meriyet ve üstünlüğünün temini, onların milletler arasında riayeti mecburî beşeriyetin birer kanunu seviyesine çıkarılmaları, kendilerine riayeti mecburî kılacak müeyyidelere bağlanmaları, kendilerini hâkim kılacak müesseselerin vücade getirilmeleri kolaylaşmış ve imkân dahiline girmiş olacaktır.

Bütün bunların birer hakikat olabilmeleri keyfiyeti, Auto-Limitation nazariyesi taraftarlarının üzerinde büyük bir hassasiyetle durdukları Devletlerin siyasi mevcudiyet ve hâkimiyetleri üzerinde de hiç bir menfî tesir icra etmiş olmayacaktır. Zaten, milletlerarası hukukî nizamın, Devletlerin siyasi mevcudiyet ve hâkimiyetleriyle gayri kabili telif olduğunu söylemeye de imkân yoktur. Devletler hukukunun mevcudiyeti ve buna dahil prensiplerin meriyeti fikrî, Devletlerin siyasi mevcudiyet ve hâkimiyetlerine zid bir tez olarak karşılanamaz. Zira, milletlerarası hukuk kaidelerinin mevcudiyeti, hakikatte, beynelmilel camia dahilinde Devletlerin ve onların hâkimiyetlerinin muhafazasına bağlı bulunmaktadır [39].

Evvelâ, Devletlerin mevcudiyeti, milletlerarası hukukî nizamın temelini teşkil etmektedir. Nasıl Devlet teşekkül eyledikten sonra kendisinin adetâ nüvesi olan aileyi ortadan kaldırıp onun yerini alamadı ise, beynelmilel topluluk da hiç bir zaman Devleti ortadan kaldırıp onun yerine

[39] Bk. *Le Fur (L.)*, op. cit., s. 160, 165.

kaim olmayacaktır [40]. Beynelmilel tesanüt ve vahdet, Devletler cemiyeti, milletlerarası hukuk, ancak Devletlerin siyasi mevcudiyetleriyle ilgili mefhumlardır. Beynelmilel hukuk için, ancak istiklâllerine sahip müteaddid siyasi teşekküllerden mürekkep bir Devletler camiası mevzuu bahis olmaktadır. Milletlerarası hukukun bizatihi mevzuu da, siyasi mevcudiyetlerini muhafaza eyliyen Devletler arasında nizam ve ahengi temin eylemektir. Bu düşüncenin aksi iddia olundukta, Devletler hukukundan, milletlerarası hukukî nizamdaki bahsetmeye bile imkân olmayacaktır; zira, Devletlerin siyasi mevcudiyetlerinin ortadan kaldırılmalarına müncer olan bir vaziyetin tahakkuku halinde, muhtelif Devletlerin yerine tek bir Devlet kaim olacak ve bu takdirde milletlerarası hukuka lüzum bile kalmıyacaktır; çünkü bu tek Devletin kendine hâs iç hukukuna, yani o Devletin âmme hukukuna dahil prensipler tetbik olunacaktır. Binaenaleyh, milletlerarası hukuk Devletlerin mevcudiyetlerini ortadan kaldırmak şöyle dursun, bilâkis bizatihi kendi varlığını Devletlerin siyasi mevcudiyetlerinin muhafazasına borçlu bulunmaktadır [41].

Saniyen, milletlerarası hukuk Devletlerin hâkimiyetleri üzerinde de menfi bir tesir icra etmiyecektir. Gerçekten, her Devlet, hâkimiyetini, hak ve adalet mefhumlarının, milletlerarası hukuk kaidelerinin icaplarına göre icra ve istimal eyliyecektir. Fakat, bu durum, siyasi teşekküllerin kâfesi için bahis mevzuu bulunduğundan, bundan Devletlerin hâkimiyetleri müteessir olmayacaktır. Her ne kadar milletlerarası hukukî nizamın icap ettirdiği bazı prensiplerle tahdit ve takyit edilme mevzuu bahis ise de, bu keyfiyet bütün Devletler için aynı olduğundan, aralarında bir müsavatsızlık, bir üstünlük, bir müvazenesizlik kendisini göstermiyecektir.

Bu böyle olmasına rağmen, bugüne kadar cereyan eden hâdiseler, maatteessüf, müstakil Devletlerin yanında, milletlerarası hukukî nizamın icaplarına, hususiyetlerine uygun bir Devletler cemiyetinin, otoriteye sahip bir beynelmilel camianın teessüsünün imkânsız bulunduğunu göstermekten geri kalmamaktadırlar. Girişilen teşebbüslerin hiç birinden müsbet neticeier elde edilememiştir. Ne 6 Ocak 1916 da «Amerika Devletler Hukuku enstitüsü» tarafından neşrolunan beyannamenin muhtevası, ne «Beynelmilel hukuk ittihadı»nın 11 Kasım 1919 da neşreylediği beyannamenin hükümleri [42] ve ne de birinci cihan harbinin müteakip vücade getirilen Milletler cemiyeti misakında münderiç prensipler, tatbikat sahasında, beklenen müsbet neticeleri verememişlerdir. Bütün bu teşebbüsler, hareket noktalarındaki çok ulvî gayelere rağmen istenilen ve beklenen so-

[40] Bk. *Le Fur (L.)*, op. cit., s. XII.

[41] Bk. *Cemil Bülse*, op. cit., s. 16 - 17.

[42] Bk. *Le Fur (L.)*, op. cit., s. 183 ve müteakip.

nuçları husule getirememişlerdir. O halde, beynelmilel sulh ve sükûnun yerine, mazide olduğu gibi bugün de yarın da anarşi ve daimî mücadele hâkim olacak ve bu mücadelenin en masum kurbanı bulunan beşeriyet de tabiatın bu tahripkâr kanunu altında daima ezilecektir.

Demek oluyor ki, beynelmilel hukuk kaidelerinin müeyyideleri, bugün için, ancak şuurlarda, daha doğru bir ifade ile beynelmilel efkâr ve şuurlarda [43] husule gelen nefret ve takbih hislerinden daha ileri gidememektedirler. Bu böyle olunca, beynelmilel hukuk kaidelerinin de, netice itibarile, Auto-Limitation nazariyesinin müessisi *Jellinek* tarafından iddia edildiği gibi, «*Ancak Devletlerin menfaatlerine uygun oldukları müddetçe kendi mevcudiyetlerini muhafaza edebilmek*» vasfı, yine üstün bir hakikat olarak yaşamakta, milletlerarası hukukî nizam bir faraziyeden daha ileri gidememekte; hâdiseler de bunun böyle olduğunu teyid etmektedirler.

Ümid edelim ki, milletlerarası münasebetlerin tanziminde mevcudiyetleri zarurî görülen hukukî prensiplerin tatbiki Devletlerin rızalarına tâbi kılınmış olmaktan kurtulsun, insanların fıtratında mevcut olan hak ve adalet duyguları beşeriyete, beynelmilel camiaya üstün kılınabilsin. Bugün, milletlerarası münasebetlerin insanlık için ebedî sulh prensibini tahakkuk ve idame ettirecek surette tanzimine, milletlerarası hukuk kaidelerinin mer'iyetini mümkün kılacak müessese ve imkânların tahakkuk ettirilmesine, mücadelelere sebebiyet veren ihtilâfların hukukan hallini mümkün kılacak beynelmilel bir otoritenin mevcudiyetine ihtiyaç vardır. Eğer beşerin refah ve saadeti isteniliyorsa, «*beynelmilel topluluğun menfaatlerini ellerine almağa salâhiyettar ve bu rolü oynamak için zarurî kudretlerle mücehhez bir hukukî teşkilât* [44]» vücade getirmek, Devlet için olduğu kadar beynelmilel camia için de büyük bir zaruret teşkil eyliyen ve esas prensibini adalet mefhumunda bulan hukukun ve hattâ beynelmilel insanın milletler arasında da hâkimiyetini temin eylemek lâzımdır.

Bugün, beşeriyet âleminin, bu tarzdaki bir lüzumun tahakkuk ettirilememesinden mütevellid acıların ızdırabı altında ezildiğinde şüphe yoktur ve ikinci cihan harbinin sebebiyet verdiği korkunç hâdiseler de bunun en canlı bir delilidir. İnsanlık âleminin bu keşmekeş ve anarşiden kurtulmaya, hak ve adalet mefhumlarının bütün milletlerin, bütün siyasi teşekküllerin fevkinde dokunulması ve ihlâli imkânsız birer prensip haline sokulmalarına ihtiyaç vardır. Aksi takdirde insanın insan olmak itibarile erişmek istediği gayelere ulaşabilmesine, varlığını idame ettirebilmesine

[43] Bk. *Cemil Bilsel*, op. cit., s. 16 - 17.

[44] Bk. *Le Fur (L.)*, op. cit., s. XII.

imkân yoktur. Beşeriyetin, ızdırıp içinde çırpınan milyonlarca insanların, Devletleri, milletleri sevk ve idare edenlerden, bugünkü dünyanın mukad-deratına hâkim olanlardan bekledikleri ve istedikleri yegâne şey, ikinci cihan harbinin sonunda milletlerarası ebedî sulh ve sükûnun, hak ve ada-let mefhumlarının tahakkuk ve hâkimiyeti gibi çok ulvî gayelerle vücade getirilmesine çalışılan, çok insanî gayelerle tahakkuk ettirilmek istenen müesseselerin muvaffakiyete ulaşabilmelerini mümkün kılacak iyi ni-yetlerin izharıdır.

Recai G. OKANDAN